

Käyttätymistieteellinen tiedekunta Soveltavan kasvatustieteen laitos
Tutkimuksia 263

Seija Karppinen

"Mitä taide tekee käsityöstä?"

Käsityötaiteen perusopetuksen käsitteellinen analyysi

TOP SECRET

LÄHTÖKOHTA tämän artikkelin LUKUTEHTÄVÄLLE:

Selvitä itsellesi, mitä tarkoittaa "Taiteen perusopetus"
(Mitä aloja, kuka järjestää, mitä sisältöjä, mikä ops, mitä jne...

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan käsityötaiteen perusopetusta. Päätehtävänä on hahmottaa käsityötaiteen perusopetuksen toimintaa kuvaavia käsitteitä ja muodostaa siitä käsitemalli. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen (lissensiaatintutkimus) tuloksena syntyi käsitekartta käsityötaiteen perusopetuksesta ja sen toimintaympäristöstä. Käsitekartta toimii tämän tutkimuksen hypoteettisena alkuoletuksena, jota uuden aineiston ja analyysin avulla pyritään täsmentämään. Käsityötaidetta tarkastellaan yhtenä ihmisen inhimillisenä tekemisen ja olemisen muotona pohjautuen tunnetun filosofin Hannah Arendtin (2002) näkemykseen ihmisen perusaktiviteeteista. Tutkimuksen lähestymiskulmia ovat taiteen näkökulma, sosiokulttuurinen orientaatio ja tulevaisuusorientaatio. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty delfoi-asiantuntijakeskustelua, joka toteutettiin sähköpostin välityksellä keskustelukierroksin. Asiantuntijaryhmän jäsenet (N = 21) edustavat käsityön ja käsityötaiteen perusopetuksen eri aloja (opetus, koulutus ja hallinto). Tutkimuksen tuloksena muodostui käsityötaiteen perusopetuksen käsitemalli, jonka keskeisiä toimintoja (käsitteitä) ovat innostaminen (ja innostuminen), aloitteen tekeminen (aloitteellisuus) ja näyttäytyminen. Koko prosessin liikkeelle paneva voima on lasten ja nuorten innostaminen ja innostuminen. Tämä ei vielä riitä näyttäytymiseen. Siihen tarvitaan ihmisen tekemä aloite, tekemisen halua ja intentio, joka tekee prosessista ihmiselle merkityksellisen. Käsityötaide ei ole vain tuotteiden valmistamista, vaan siihen liittyy oleellisesti se, että tuodaan jotakin itsestä esille. Tämä tarkoittaa näyttäytymistä. Näyttäytymiseen liittyy käsityön ja taiteen tarkastelu sekä luova käsityöllis-taiteellinen prosessi, jonka avulla pyritään löytämään uusia tapoja kohdata käsityöllisiä ja kulttuurisia ilmiöitä sekä ymmärtämään itseä ja maailmasuhdetta. Näyttäytyminen tarkoittaa ilmiöiden tarkastelua sisältäpäin aistikokemuksien avulla. Käsityötaiteen perusopetuksen merkitys löytyy siitä, että halutaan tukea lasten ja nuorten aktiivista inhimillistä olemista ja tekemistä sekä tämän avulla mahdollisesti rikastuttaa lasten ja nuorten oma-aloitteista, aktiivista elämää myöhemminkin. Kulttuuri ja ympäristö ovat käsityötaiteen perusopetuksen vahvuus ja perusta. Niitä hyödynnetään toiminnan lähteenä ja kohteena sekä niistä haetaan vaikutteita ja niihin vaikutetaan. Asiantuntijat mainitsivat keskeisiksi kehittämiskohteiksi käsityötaiteessa taiteellisen lähestymistavan löytämisen sekä toiminnan läheisemmän kytkeämisen käytäntöön ja ympäröivään yhteiskuntaan. Valtakunnallisen verkoston luominen voisi mahdollisesti asiantuntijoiden mukaan auttaa kehittämään käsityötaiteen perusopetuksen piirissä käytävää keskustelua ja vuorovaikutusta. Tämä tutkimus on alan perustutkimusta, ja tarkoituksena on edistää käsityötaiteen perusopetuksesta käytävää keskustelua ja alan kehittämistä.

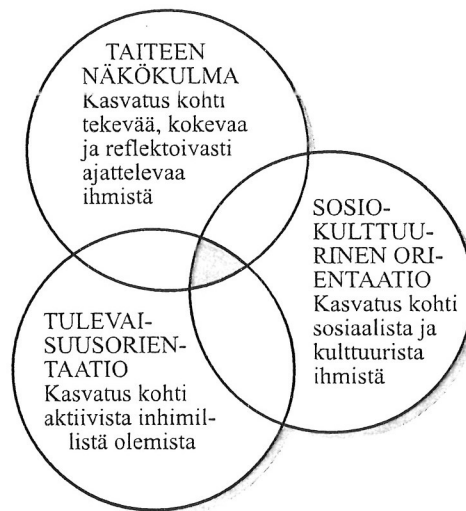
Asiansanat: taiteen perusopetus, käsityö, käsityötaide, delfoi-menetelmä, sosiokulttuurinen innostaminen

3 Tutkimuksen teoriatausta ja orientaatiot

Käsityötaiteen perusopetus on laaja ja monisärmäinen kokonaisuus, jota voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Tämä tarjoaa sekä haasteita, rajoja että mahdollisuuksia. Päädyin tarkastelemaan kohdetta kolmesta eri näkökulmasta (ks. kuvio 2), sillä käsitin, että yksi näkökulma ei avaa tarkasteltavaa ilmiötä tarpeeksi. Näkemykseni pohjalla on käsitys siitä, että käsityötaiteen perusopetuksessa tavoitteena ei ole vain taitava esineitä valmistava käsityöntekijä, vaan lisäksi jotain muuta. Mitä tämä jokin on, sitä pyrin avaamaan erilaisten lähestymistapojen avulla. Käsityön tarkastelu taidekasvatuksen kentässä antaa erityisen pohjan tekemisen, kokemisen sekä taidon ja tiedon tarkastelulle (taiteen näkökulma). Käsityötaiteen perusopetus on myös

suhteessa kulttuuriin, ympäristöön, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Tällöin merkittäväksi nousee käsityön sosiokulttuurinen ulottuvuus eli ihmisen kasvatus sosiaalisesti ja kulttuuriseksi (sosiokulttuurinen orientaatio). Tulevaisuuteen suuntaavassa tarkastelussa pyrin puolestaan tarkastelemaan käsityötaidetta kasvatuksena kohti aktiivista inhimillistä olemista ja tekemistä (tulevaisuusorientaatio). Taiteen näkökulmassa käyttämäni taidekasvatuksen paradigmat (Pearse 1983, 1992) muodostavat viitekehyksen, joka tukee sekä sosiokulttuurista orientaatiota että tulevaisuusorientaatiota.

Tutkimuksen näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan osittain päällekkäisiä. Yhteistä kaikille on kasvatus kohti inhimillistä, mielekästä ja rikasta elämää, eli ihmisen aktiivista olemassaoloa maailmassa. Tarkastelen käsityötaiteen tekemistä inhimillisenä olemisena edellä mainittujen kolmen näkökulman kautta soveltaen Hannah Arendtin (2002) määrittelemiä ihmisenä olemisen perusaktiviteetteja: *työ*, *valmistaminen* ja *toiminta*. Arendtin tapa hahmottaa inhimillisen olemisen perusaktiviteetteja on yksi tapa tarkastella ihmisenä olemista. Hänen tapansa on kuitenkin selkeä ja yleisesti hyväksytty.

Kuvio 2. Tutkimuksen orientaatiot

Käsityö, jota tehdään vain tuotteen valmistamiseksi, on työtä tai valmistamista, mutta siihen ei kuitenkaan liity toimintaa, joka liittäisi sen muihin ihmisiin. Tähän liittyy se, että tuotteen (kuten käsityötuote) suhde maailmaan on erilainen kuin ihmisen. Tuotteen maailmallisuus on sidoksissa tekijään, ihmiseen.

sen maailmallisuus on puolestaan sidoksissa toisiin ihmisiin. Ihmisen toimintaan, joka on yhteydessä toisiin ihmisiin, liittyy näyttäytyminen ja näyttäytymistila (Arendt 2002, 201–204).

Käsityötaiteessa näyttäytymisellä on tärkeä merkitys, joka erottaa sen perinteisistä käsityömuodoista. Näyttäytyminen vaatii toiminnan tilan näyttämistä, eli käsityötaiteessa juuri prosessi kokonaisuudessaan on se osa aktiiviteettia, joka pitää tuoda esiin. Arendtin mukaan näyttäytymistila ei ole aina olemassa eikä kukaan ihminen myöskään voi elää siinä jatkuvasti, mutta siitä osattomaksi jääminen on kuin jäisi paitsi todellisuudesta. Näkyvä todellisuus on näin yhtä kuin näyttäytyminen. Arendt (2002, 201–202) toteaa, että ”ihmisille maailman todellisuuden takaa muiden läsnäolo eli näyttäytyminen kaikille, sillä sitä, mikä tapahtuu kaikille, kutsumme olemassaoloksi”. Näyttäytymistä on niin käsityöllinen kuin taiteellinen toiminta, jossa yhdistyvät sosiaalinen ja kulttuurinen toiminta ja tekeminen. Toisin sanoen näyttäytyminen tekee tekemisestä näkyvän ja näin todellisen.

Tarkastelen seuraavissa luvuissa ensin tarkemmin Arendtin inhimillisen olemisen perusaktiiviteetteja ja sen jälkeen tutkimuksen kolmea lähestymistapaa.

OSA IV

KÄSITYÖTAITEEN PERUSOPETUKSEN KÄSITEMALLI

10 Johtopäätökset

Tutkimukseni päätehtävä oli hahmotella käsityötaiteen perusopetuksen käsittemallia. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tuloksena syntyi käsitekartta, jota tämän tutkimuksen eri vaiheissa olen pyrkinyt täsmentämään. Ennen kuin tarkastelen varsinaista käsittemallia, kokoaan kokonaiskuvaa käsityötaiteen perusopetuksesta tutkimusongelmittain eli millaisena kokonaisuutena se hahmottuu aineiston analyysin ja tulkinnan tuloksena. Tämän jälkeen tarkastelen muodostunutta käsittemallia. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen, millaisena kokonaisuutena asiantuntijani näkevät käsityötaiteen perusopetuksen sekä siihen keskeisesti kuuluvat käsitteet. Kuvaan tätä täsmentyneen käsitekartan avulla. Luvussa 10.2 tarkastelen, millaisena käsityötaide ilmenee sosiokulttuurisesta näkökulmasta sekä luvussa 10.3 puolestaan tulevaisuusorientaation näkökulmasta. Lopuksi luvussa 10.4 vastaan viimeiseen alaongelmaan, eli miten käsityötaide tukee inhimillistä olemista, samalla kun käsitelen käsityötaiteen käsittemallia.

10.1 Käsityö taiteessa – taide käsityössä

Millaiseksi toiminnaksi asiantuntijat määrittelevät käsityötaiteen perusopetuksen?

Käsityötaiteen perusopetuksen keskeinen ydin on luova kokeminen, tekeminen ja lopputulos (*todellistuminen*). Se on laadullinen luova prosessi, jossa tavoitteena on, että yksilö tiedostaa itsensä kokevaksi, aistivaksi, tuntevaksi, eläväksi ja osaavaksi tekijäksi (vrt. Vilkkä 2003; Hamm 2003). Prosessin laadullisuus kuvaa ominaisuutta, joka ohjaa yksilöitä löytämään oman persoonallisen tavan käyttää luovuuttaan. Se on luovien ratkaisujen löytämistä ja ongelmanratkaisua, mutta myös luovaa asennoitumista vastaan tuleviin tehtäviin. Tähän pyritään kokemuksiin ja elämyksiin perustuvan päämäärätietoisien toiminnan eli taitavan havainnoinnin, kriittisen reflektoinnin ja taiteelli-

sen ilmaisun avulla. Käsityön taiteen perusopetuksessa tavoitteena on, että luovan prosessin kautta ihminen voisi tarkastella monipuolisesti käsityötä, ympäristöä ja kulttuuria sekä niihin liittyviä ilmiöitä.

Luovassa toiminnassa yksilö kykenee leikittelemään ajatuksilla, materiaaleilla ja käsitteillä, joiden pohjalta synnytetään uusia tuotteita ja teoksia. Leikittely on perusta luovalle toiminnalle, kuten Uusikylä (2003) toteaa. Luovaan toimintaan tarvitaan ahkeraa ja kurinalaista työskentelyä sekä käsityöhön ja taiteeseen liittyviä taitoja, tietoja ja toimintatietoa, jotta voi syntyä jotain uutta. Taiteen avulla kasvattaminen on niiden asioiden kohtaamista, joihin vastaamme aistiemme välityksellä tunnustellen, koetellen, ihmetellen ja pohtien. Se liittyy yhteen niin ajattelun, tunteet, kädet kuin koko kehon. Se ei ole vain aistimista, vaan myös arvottamista, ajattelua, muistoja ja assosiointia. Taiteeseen liittyy ihmisen rohkeus tuoda esiin itseään, tekemisiään ja ajatuksiaan. Näin tekeminen todellistuu eli näyttäytyy myös muille. Näyttäytyminen on puolestaan edellytys inhimilliselle olemiselle (vrt. Arendt 2002, 210–214).

Käsityötaiteen perusopetuksen toimintojen ja tekijöiden kokonaisuutta, käsiterakennetta, voisi kuvata symbolisesti sisäkkäisillä ympyröillä tai neliöillä, jolloin ulomman renkaan muodostavat ympäristö, kulttuuri ja yhteiskunta. Keskimmaisessä ympyrässä sijaitsee yksilö ja hänen luova toimintansa, jossa aistikokemusten ja käsillä tekemisen avulla käsityötaiteellinen tuotos syntyy ja todellistuu tuotteena ja prosessina. Näiden kahden ympyrän väliin jää yhteisöllisyyttä ja ryhmää kuvaava osa, jossa yksilö on tekemisissä toisten kanssa. Kaikkia näitä renkaita koskettaa yksilön havainnointi, reflektointi ja kantaa ottava käsityöilmaisuus, jotka antavat pohjan yksittäisille ja yhteisille inhimillisille prosesseille.

Reflektoinnilla on tärkeä asema luovassa tekemisen ja tietämisen prosessissa havainnoinnin ja ilmaisun ohella. Reflektointi liittyy käsityön tekijän niin itseensä kuin sosiaaliseen maailmaan ja ympäristöön (vrt. Pearse 1983; Mezirow 1990). Sen avulla rakennetaan minuutta, joka parhaimmillaan ottaa omaan kasvuun, tietämiseen, näkemiseen ja tekemiseen aineksia ympäröivästä yhteisöstä, elämästä, kulttuurista, elinkeinoelämästä ja yhteiskunnasta. Käsityötaiteen perusopetuksessa reflektointi tarkoittaa aiheen kriittistä tarkastelua, asioiden arvottamista sekä kantaa ottamista, ei vain asioiden havaitsemista, toteamista ja tulkintaa. Tämä ohjaa kriittiseen ajatteluun ja asioiden yhteyksien näkemiseen. Reflektio täydentää ja laajentaa näin havainnointia, tulkintaa ja kokemuksia, ja sen avulla sisäistetään omaa tekemistä, tarkennetaan ilmaisua sekä opitaan näkemään erilaisia tapoja kohdata ja selittää tapah-

tumia. Reflektio tuo esiin sen, mikä muuten voisi jäädä piiloon. Se on yksi näyttäytymisen muoto, jos siihen liittyvät tekijät tuodaan esiin toisten nähtäväksi, koettaviksi tai kommentoitaviksi.

Havainnointi on asiantuntijoitteni mukaan käsityötaiteen tekemisen perusta. Kyky havainnoida ympäristöä ja omaa tuottamis-/luomisprosessia on edellytys sille, että lapsi pystyy refleктоimaan ja ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielikuviaan. Tämä vaatii kuitenkin innostamista eli asioihin ja tilanteisiin hermistämistä sekä aloitteen tekemistä, jotta jokin prosessi ihmisen sisällä käynnistyisi ja lisäksi vielä näyttäytyisi. Näyttäytyminen vaatii aloitteellisuutta, joka vahvistaa, että jotakin todella tuodaan esiin (Arendt 2002, 211).

Ilmaisu on käsityöllis-taiteellisen luovan prosessin aikana kehittyvää. Se on omien tunteiden, näkemyksien, kokemusten ja opittujen asioiden konkretisoimista materiaalien ja työtapojen kautta niin itselle, ryhmälle kuin ympäristöllekin. Ilmaisu on siis suoraan suhteessa näyttäytymiseen. Se on väylä tehdä asioita merkityksellisiksi niin itselle, yhteisölle kuin yhteiselle kulttuurille. Sillä otetaan kantaa esimerkiksi vallitseviin asioihin, tilanteisiin tai tunnelmaan.

Kulttuuri ja *ympäristö* ovat toiminnan lähtökohtia, innoittajia ja tekemisen kohteita. Yksilö, toiset, ympäristö ja kulttuuri ovat vuorovaikutuksellisesti suhteessa toisiinsa ottaen vaikutteita toisistaan. Kulttuurin ja ympäristön havainnointi sekä oman työskentelyn reflektointi vaikuttavat ilmaisuun ja sitä kautta prosessin ja tuotteen todellistumisen muotoon.

Valmistaminen ja käsillä tekeminen liittävät ihmisen maailmaan materiaan koskettamisen ja valmistamiensa esineiden välityksellä. Käsityö koskettaa materiaa, mutta yhtä lailla mieltä. Käsillä tekeminen tarvitsee intention tehdä sekä halun toimia ja saada aikaiseksi jotakin, mikä tyydyttää mieltä. Kun lapsi haluaa tehdä jotakin, hän haluaa myös toteuttaa halunsa. Käsillä tekemisen intention liittyy mielikuva jostakin, mitä kohti kuljetaan, kunhan ensin on tehty aloite toimintaan, jolla tuoda ajatukset ja mielikuvat näkyviksi. Aineistoni perusteella seuraavat kyvyt ovat olennaisia tavoitteita liittyen luovaan käsityötaiteelliseen toimintaan:

- ◆ kyky rohkeasti kokea elämyksiä ja aistimuksia
- ◆ kyky osata katsoa ja nähdä, jotta voisi tehdä havaintoja
- ◆ kyky tehdä valintoja
- ◆ kyky muuntaa kokemukset ja elämykset konkretiaksi (esim. väreiksi, muodoiksi, materiaksi)
- ◆ kyky ilmaista itseä erilaisin käsityöllisin ja taiteellisin keinoin

- ◆ kyky toimia refleктоivasti oman taitokehityksen ja ajattelun tueksi
- ◆ kyky kohdata toiset rakentavalla tavalla

Jotta näihin tavoitteisiin päästään, tarvitaan innostamista ja aloitteellisuutta. On haasteellista rohkeasti lähestyä ja kohdata asioita eri tavalla sekä löytää oma kokemisen ja prosessoinnin tapansa. Innostamista tarvitaan niin ohjaajilta kuin tekijältä itseltään, samoin aloitteellisuutta toteuttaa uusia projekteja ja uusia tapoja nähdä maailma.

Tekemiseen liittyy *merkityksiä*, jotka käsityötaiteessa ilmenevät monella tasolla: niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnan tasolla. Yksilön tasolla ne liittyvät oman identiteetin vahvistamiseen: minä osaan, koen ja teen. Näin työskentelystä tulee mielekästä. Yhteisön ja ryhmän tasolla käsityöllisen toiminnan merkitys ja mielekkyys näkyvät sosiaalisuutena ja yhdessä toimimisena. Yhteiskunnan tasolla käsityön merkitys löytyy identiteetin vahvistamisesta aktiivisena kansalaisena ja tulevaisuudessa oman elämän hallitsemisena, niin että haasteet kohdataan innostavina eikä niinkään pelottavina (vrt. Kurki 2000). Tähän liittyvät ihmisen käsityötaiteen avulla hankkimat keinot toimia yhteiskunnassa, jolloin käsityö voi mahdollisesti toimia myös henkisenä voimavarana elämän eri käänteissä. Tämä näkyy elämäntaitona, jonka tärkein tekijä on mielekkyyden löytäminen omalle tekemiselle ja elämälle tavoitteena näiden mahdollisimman rikas sisältö.

Taidekasvatustapahtuma on monen tekijän summa, jossa kasvattajan ja kasvatettavan välillä on vuorovaikutuksellinen suhde. Kasvattaja toimii innostajana ja stimulaattorina, jolta vaaditaan laajakatseista näkemystä niin kasvatuksesta kuin yhteiskunnallisista ja kulttuuriympäristöllisistä teemoista. Tämä on pohja toisten ja myös itsen innostamiselle. Opettajalta ja ohjaajalta vaaditaan myös itsensä likoon laittamista sekä omien taiteellisten rajojen etsimistä. Tällöin käsityöllis-taiteellinen luova prosessi voi parhaimmillaan toimia molempia osapuolia kasvattavana, kokemuksellisenä tapahtumana.

Tiivistetysti käsityötaiteen perusopetus on yleissivistävää taidekasvatusta. Se on käsityötaiteen perusteiden opettamista, jossa taiteen ja käsityön keinoja hyväksikäyttäen pyritään mahdollistamaan ihmisessä olevan esteettisen kyvykapasiteetin käyttöönotto ja ilmaiseminen. Käsityön taiteen perusopetus on yhtenäistä käsityötä, jossa tutustutaan mahdollisimman monipuolisesti eri materiaaleihin, työtapoihin, välineisiin ja tekniikoihin painottaen toiminnassa yksilön omaa luovaa panosta. Käsityötaiteen perusopetuksen avulla pyritään persoonallisen minuuden rakentamiseen pitkäjänteisen laadullisen käsityötaiteellisen toiminnan avulla. Tärkeää on, että yksilö löytää oman

persoonallisen lähestymistavan taiteellisiin prosesseihin ja omaan elämään. Toiminnan yhteys kulttuuriin, ympäristöön ja ympäröivään elämään on oleellista. Päämääränä on käsityötä, taidetta ja kulttuuria ymmärtävä, tulkitseva, arvostava, kuluttava ja muokkaava yksilö.

Mitkä käsitteet kuvaavat käsityötaiteen perusopetusta?

Käsityötaiteen toimintaa keskeisesti kuvaavia käsitteitä ovat ulkoinen ja sisäinen todellistuminen, havainnointi, reflektointi, ilmaisu, aistisuus, tekemisen merkitys sekä kulttuuri ja ympäristö.

Ulkoinen todellistuminen kuvaa luovaa käsityöllis-taiteellista prosessia tai tämän prosessin tuloksena syntynyttä tuotetta tai teosta. Siinä sisäistetty taiteellinen ja tekninen osaaminen sekä näkemys ympäröivästä maailmasta ja itsestä osana kokonaisuutta saavat konkreettisen esineellisen muodon aistien, ajattelun, tunteen ja käsillä tekemisen avulla. Se on näyttäytymistä eli sen esille tuomista, mikä on itselle merkityksellistä. **Sisäinen todellistuminen** kertoo taiteellisen transformaation kautta saavutetusta tilasta, joka näkyy ulkoisena esimerkiksi tuotoksessa, käyttäytymisessä tai arvostuksissa ja niiden muutoksissa.

Havainnointi on keskeinen tekijä luovassa käsityöllisessä toiminnassa. Se on myös pohja refleктоivalle toiminnalle ja ilmaisun kehittämiselle. Taitava havainnointi on katsomista, näkemistä, arviointia ja tulkintaa. Sen avulla tavoitellaan parempaa yksityiskohtien, suhteiden ja kokonaisuuksien hahmotamista. Siihen liittyy aistien valppaus ja herkkyyys.

Reflektointi on kriittistä pohdintaa suhteessa itseen, omaan toimintaan ja maailmaan. Sen avulla sisäistetään omaa tekemistä sekä tarkennetaan havainnointia ja ilmaisua. Kriittinen reflektointi antaa perspektiivin tekemiselle: se kehittää prosessiajattelua, tutkivaa otetta sekä kykyä pitkäjänteiseen työskentelyyn.

Ilmaisu on omien tunteiden, näkemysten, kokemusten ja elämysten konkretisoimista taiteen avulla niin itselle, ryhmälle kuin ympäristölle käsityöllisiä materiaaleja ja työtapoja käyttäen. Havainnoinnin ja reflektoinnin kautta syntyy perusta käsityötaiteen esteettiselle ja eettiselle ilmaisulle. Taiteellisen tekemisen avulla tuotettu ilmaisu voi tuoda esiin sellaista, mikä muuten ei tulisi esiin.

Aistisuus liittyy kehoon ja yhdistyy ajatteluun, tunteisiin ja aisteihin. Se on perusta minuuden tuntemukselle. Estetiikka antaa välineet kohdata aistien välityksellä se, mitä on vastassa ja tulee vastaan: asioita, kokemuksia ja elämyksiä. Siihen liittyy myös eettinen pohdinta hyvästä elämästä ja tavasta toimia.

Tekemisen merkitys liittyy ajattelun ja arvottamisen ulottuvuuteen sekä siihen, mikä on mielekästä elämässä. Merkitys syntyy sisäisen ja ulkoisen kohtaamisesta. Tekemisen merkitys voi olla sekä henkilökohtaista että yhteisöllistä mielen etsimistä, mikä näkyy tekemisen intentiona, tarpeena ja haluna, ehkä myös haaveina ja innostuneisuutena.

Kulttuuri ja ympäristö ovat käsityötaiteen perusopetuksen perusta ja vahvuus. Ne toimivat käsityöllis-taiteellisen tekemisen lähteenä ja kohteena: niistä haetaan tietoa, kokemuksia ja historiaa; niihin vaikutetaan, niitä muokataan ja luodaan. Kulttuuri ja ympäristö antavat kehykset toiminnalle sekä myös sille, mihin sijoittaa itsensä. Päämääränä on käsityötä, taidetta ja kulttuuria ymmärtävä, tulkitseva, arvostava, kuluttava ja muokkaava yksilö.

Johtopäätöksenä on, että käsityötaiteen perusopetus pyrkii luovan käsityöllis-taiteellisen prosessin avulla taiteen ja käsityön keinoja hyväksikäyttäen mahdollistamaan ihmisessä olevan aistikapasiteetin käyttöönoton sekä omien ajatuksien, tunteiden ja mielikuvien ilmaisemisen. Tavoitteellisena ja päämääräsuuntautuneena toimintana käsityötaiteella on mahdollisuus antaa tilaa ihmisen itsen ja ympäröivän maailman tutkimiseen sekä minuuden rakentamiseen suhteessa maailmaan. Parhaimmillaan käsityötaide voi ohjata sellaiseen inhimilliseen olemiseen ja tekemiseen, jossa pelkästä esineiden valmistamisesta tai tekniikkaorientoituneesta tehtävästä päästään aktiiviseen inhimilliseen toimintaan (vrt. Arendt 2002, 210). Tällöin merkittäväksi nousee toiminnan prosessi, joka ei näytä vain fyysistä tekemistä, vaan tuo esiin myös ihmismielen, vuorovaikutuksen, puheen ja tarinan. Tämä puolestaan edellyttää halua, innostusta ja aloitteellisuutta, jotta se mikä halutaan tuoda esiin, myös näyttäytyisi.

10.2 Käsityötaiteen perusopetuksen suhde sosiokulttuuriseen orientaatioon

Miten sosiokulttuurinen orientaatio näkyy käsityötaiteen toiminnassa?

Käsityötaiteen perusopetuksen sosiokulttuurinen luonne näkyy siinä, että työn, yksilön, yhteisön ja yhdessä toimimisen sekä kulttuurin vuoropuhelulla pyritään tuomaan esiin yksilön sisäinen minuus ja ainutkertaisuus. Käsityötaiteen perusopetus on sosiaalista ja kulttuurista toimintaa, johon sisältyy yhdessä oppimista, omien ja toisten taiteellisten ajatusten jakamista ja arvottamista sekä merkityksien antoa omalle tekemiselle. Tämä tarkoittaa oman elämän rakentamista vuorovaikutussuhteessa sosiaaliseen, kulttuuriseen ja luonnon ympäristöön. Käsityötaide ohjaa yhteisöön ja kulttuuriin kasvamista sekä niiden erityispiirteiden ymmärtämistä käsityöllis-taiteellisen toiminnan avulla. Käsityötaiteen perusopetus pyrkii auttamaan ihmisten kulttuuriin ja yhteisöön orientoitumista tutustuttamalla yksilöt käsityölliseen ja taiteelliseen esinekulttuuriin, perinteeseen ja historiaan.

Johtopäätöksenä esitän, että käsityötaiteen perusopetus sosiokulttuurisena ilmiönä voidaan ymmärtää ihmisten (lasten ja nuorten) auttamiseksi toteuttamaan itseään sekä elämään täydesti kaikilla olemassaolon tasoilla. Tämä edellyttää innostamista ja mukaan tempaamista, niin että herätellään ihmisten ajattelua, tunteita ja asenteita kohdata uutta (vrt. Kurki 2000). Tämä on sosiokulttuurista innostamista, jonka avulla pyritään persoonalliseen asennoitumiseen haasteita kohdattaessa. Haasteisiin asennoituminen, vastaaminen ja niistä innostuminen on myös yksi näyttäytymisen tila (vrt. Arendt 2002, 210–211). Ihmisen asenteet ja innostus näkyvät tuottamisessa esineissä ja paljastavat jotakin tekijän identiteetistä, mutta ne eivät tuo vielä täydellisesti esiin inhimillistä olemista ja tekemistä. Siihen tarvitaan sosiaalista ja kulttuurista vuoropuhelua ja toimintaa, johon käsityötaide pyrkii. Vuoropuhelu on kehontuntemuksen ja aistiherkkyyden herättämistä eli oman itsen tiedostamista kokevana ja minää rakentavana suhteessa kulttuuriin, ympäristöön ja toisiin ihmisiin. Sosiokulttuurinen näkemys liittyy kasvatuksen ihmisen persoonan kehityksestä laajempaan kehitykseen, yksilön kasvatukseen yhteisöä, kulttuuria ja yhteiskuntaa havainnoivaksi ja siihen oleellisesti liittyväksi olennoksi.

10.3 Käsityötaiteen perusopetuksen suhde tulevaisuusorientaatioon

Miten tulevaisuusorientaatio näkyy käsityötaiteessa?

Käsityötaiteen perusopetuksen tavoitteena on tulevaisuuteen tähtäävänä pitkäjänteisenä toimintana ennen kaikkea käsillä tekemisen ja taiteellisen toiminnan avulla kasvattaminen, käsityöhön liittyvien taitojen ja tietojen lisääminen sekä sosiaalisten vuorovaikutustaitojen ja kokemustaidon kehittäminen. Tulevaisuusperspektiivi näkyy yksilön ohjaamisena tulemaan toimeen niin itsensä kuin toisten kanssa. Parhaimmillaan käsityötaiteen perusopetus voi vaikuttaa ihmiseen siten, että käsityöstä muodostuu olemisen ja elämisen tapa. Yksilö löytää käsityöstä itselleen voimavaran, jonka avulla selvitä erilaisissa elämän tilanteissa. Yksilöstä voi mahdollisesti kasvaa kulttuuria ja taidetta kuluttava, luova ja kehittävä. Parhaimmillaan kasvavassa ihmisessä voi myös kehittyä valmiuksia kriittiseen kantaaottavaan toimintaan sekä valmiuksia käsityön ja taiteen alalla käytävään keskusteluun.

Käsityötaiteen perusopetuksen kehityssuunnat osoittavat, että juuri taiteellinen lähestymistapa kaipaa kehittämistä. Tämä koetaan myös ristiriitaisena asiantuntijoitteni keskuudessa, eli toiset asiantuntijoistani haluavat käsityötaiteen kehittämistä taiteelliseen suuntaan, toiset puolestaan haluavat pidättäytyä vankasti kiinni käsityössä ja perinteessä ilman, että hamuillaan taiteen saralle. Toisena tärkeänä kehittämisen alueena koetaan toiminnan kytkeminen entistä paremmin käytäntöön ja ympäröivään yhteiskuntaan. Nämä ovat kuitenkin ennen kaikkea alueita, jotka selvimmin erottavat käsityön taiteen perusopetuksen muusta käsityötoiminnasta niin yleissivistävässä koulussa kuin harrastetoiminnassa. Ne kuvastavat myös käsityön uusia ulottuvuuksia, joten on luonnollista, että nämä alueet kaipaavat kehittämistä. Mutta yhtä luonnollista on muutosvastarinta. Lisäksi merkittävänä kehittämiskohteena asiantuntijani näkevät valtakunnallisen verkoston luomisen. Verkostoituminen tuntuu olevan käsityötaiteen perusopetuksen elinehto sen olemassaolon ja kehittämisen kannalta. Se mahdollistaa joustavan vuorovaikutuksen, dialogin, ja parantaa samalla tiedon kulkua, koulutusta sekä asiantuntijuuden hyödyntämistä.

Kaiken kaikkiaan käsityötaiteen tavoitteena tulevaisuuden näkökulmasta on ensisijaisesti innostaa lapsia ja nuoria rakentamaan omanlaista tulevaisuutta kohti aktiivista inhimillistä olemista ja elämää. Siihen sisältyy innostamista ja innostumista. Keskeiseksi nousee nuorten ohjaaminen tiedostamaan omat vahvuutensa ja omat vaikutusmahdollisuutensa toimia ympäri-

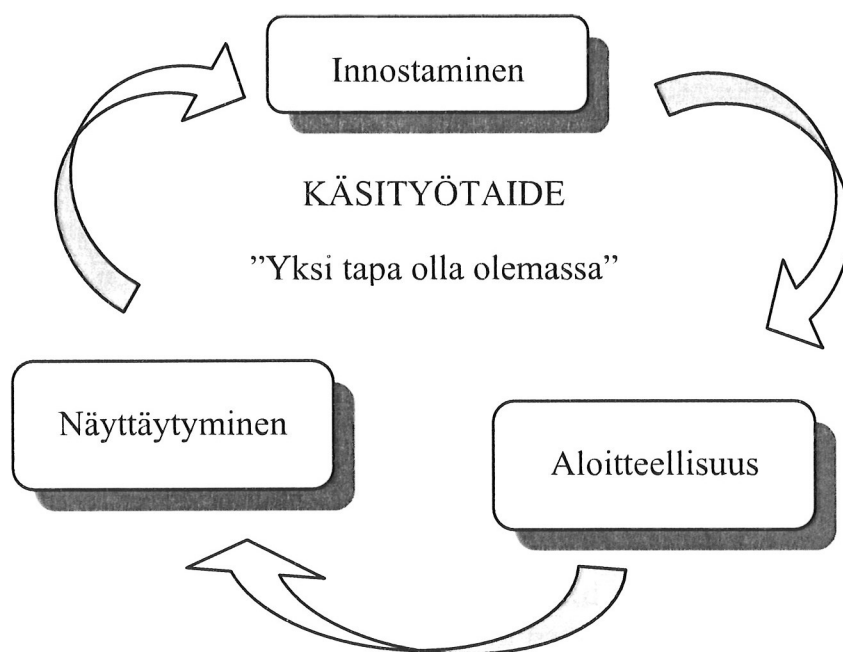
vässä yhteisössä ja yhteiskunnassa. Tulevaisuuteen orientoivassa käsityötaiteen perusopetuksessa merkittäviksi tulevat kokonaisvaltaisen kasvatuksen periaatteet, kuten yksilö, toiset, luonto, ympäristö ja kulttuuri, jotka tukevat inhimillisen olemisen perusaktiviteetteja: valmistamista ja toimintaa. Käsityötaide ei ole aktiivista taiteellista toimintaa, jos pidättäytytään perinteisissä käsityön muodoissa. Sen sijaan käsityötaiteelle kuuluu uuden ennen kokeilemattoman etsiminen ja kokeminen sekä mielen ilmaiseminen. Tavoitteena on, että nämä tekijät voisivat olla osa ihmisen elämää myös tulevaisuudessa.

10.4 Käsityötaiteen perusopetuksen käsittemalli

Miten käsityötaide tukee inhimillistä olemista ja millainen on käsityötaiteen perusopetuksen käsittemalli?

Käsityötaiteen perusopetusta kuvaavia käsitteitä ovat edellä esitetyn mukaisesti todellistuminen, havainnointi, reflektointi, ilmaisu ja aistisuus. Käsityötaiteen toimintaympäristöä puolestaan kuvaavat ennen kaikkea kulttuurin, ympäristön, luonnon ja yhteiskunnan ulottuvuudet, joista etsitään ideoita, merkityksiä ja inhimillisen olemisen kosketuspintoja. Käsityötaide voi olla ihmiselle yksi tapa olla olemassa ja tehdä asioista itselle merkityksellisiä.

Käsityötaiteen perusopetuksen tarkastelu inhimillisen olemisen ja tekemisen näkökulmasta osoittaa, että käsityötaide voi parhaimmillaan ohjata aktiiviseen inhimilliseen olemiseen ja tekemiseen *innostamisen, aloitteellisuuden ja näyttäytymisen* avulla. Nämä toiminnot ovat suhteessa toisiinsa ja muodostavat käsityötaiteen käsitemallin keskeiset tekijät. Innostaminen orientoi taiteeseen ja käsillä tekemiseen. Se on ennen kaikkea asennoitumista uuden kohtaamiseen ja edellytys sille, että jokin saa alkunsa. Se on myös itsensä tiedostamista kykeneväksi kokemaan, ajattelemaan luovasti ja tekemään jotakin käsillä. Innostaminen on edellytys aloitteellisuudelle eli ihmisen tekemälle toiminnan aloitteelle. Aloitteellisuus on puolestaan edellytys näyttäytymiselle eli sille, että jokin tulee tai tehdään näkyväksi. Nämä kaikki yhdessä muodostavat käsityötaiteessa sen kentän, jossa ihminen voi tuntea olevansa olemassa kokevana, aistivana ja tekevänä.

Kuvio 10. Käsityötaiteen perusopetuksen käsittemalli

Käsityötaiteessa *innostaminen* on koko toiminnan liikkeelle paneva voima, jonka pohjalla on käsitys ihmisestä, kulttuurista, maailmasta ja näiden välisestä suhteesta. Siinä yhdistyvät kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen aines (vrt. Kurki 2000, 29). Innostaminen liittyy elämään, estetiikkaan, etiikkaan ja ennen kaikkea persoonalliseen asennoitumiseen ja itsensä tiedostamiseen toimivana, tuntevana ja kykenevänä kokemaan elämyksiä. Asennoituminen tarkoittaa ensi sijassa sitä, että koetaan innostusta kokemuksia ja elämyksiä kohtaan, sekä että ihmisessä herää halu ja tarve tehdä käsillä jotakin. Käsityötaiteen tehtävä on näin aktivoida ja herkistää lapsia ja nuoria osallistumaan taiteelliseen toimintaan ja käsillä tekemiseen. Tavoitteena on saattaa ihmiset huomaamaan käsillä tekemisen mielekkyys osana inhimillistä olemista ja elämää.

Innostamisen keskeisiä tekijöitä käsityötaiteessa ovat innostaminen uuden etsimiseen, yhteisöllisyyteen, yhdessä toimimiseen ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. Osallistuva ihminen on sosiaalinen ja kulttuuria kehittävä. Hän haluaa kohdata haasteita ja jakaa ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan toisten kanssa. Hän on aktiivinen oman elämänsä luoja, jolloin käsityöllä ja taiteella on merkitystä hyvinvoinnin tuottajana ja henkisenä kasvupilarina. Innostaminen on ennen kaikkea asennoitumista uuden kohtaamiseen sekä aistien herkistämistä ottamaan vastaan uutta ja ennen kokemattomia sekä yleensä sitä, mitä on vastassa. Kulttuuri, ympäristö ja luonto koetaan käsityö-

taiteessa innoituksen lähteenä ja kohteena sekä niihin halutaan vaikuttaa ja suhteuttaa itsensä.

Laajalti tarkasteltuna alueen aktiiviset kehittäjät, ja myös hallinnolliset päättäjät, ovat yleisesti laittaneet alulle innostuksen taiteen perusopetuksen toimintaan, ja heidän tukeaan tarvitaan yhäkin toiminnan kehittämiseksi eteenpäin. Käytännön toiminnassa innostamista toteuttavat niin ohjaajat kuin myöhemmin tekijä itse. Ohjaajilla on kuitenkin ensisijainen tehtävä innostuksen herättäjänä. Innostaminen on toimintaa muutoksen aikaansaamiseksi, jossa se toimii kasvatuksellisenä välineenä ihmisen elämän laadun parantamiseksi. Myöhemmin lapset ja nuoret toimivat itse itselleen ja toisilleen innostajina etsien uusia kimmokkeita ympäriltään ja omasta elämästään. Tavoitteena on, että ihminen saavuttaisi sellaisen elämisen kyvyn, että hän voisi toimia sekä aloitteellisesti että vastuullisesti henkisessä ja toiminnallisessa elämässään.

Innostamisena voi pitää myös käsityötaiteen ja taidekasvatuksen arvon esilletuomista, arvostuksen tukemista ja nostamista sekä pyrkimyksiä käsityön kulttuurihistoriallisen perinteen jatkamiseen. Perinnettä ei ole tarkoitus säilyttää sellaisenaan, vaan lähestyä sitä uudella ennen kokeilemattomalla tavalla. Innostaminen on alkuun paneva voima toiminnalle, mutta se ei vielä riitä toiminnan aikaansaamiseksi. Siihen tarvitaan lisäksi tekijän ja toimijan aloite.

Aloitteellisuus on alkuun saattaja kaikelle inhimilliselle toiminnalle, johon *näyttäytyminen* kuuluu oleellisena osana (vrt. Arendt 2002, 210). Aloitteellisuus ja näyttäytyminen ovat sidoksissa toisiinsa siten, että näyttäytymistä ei voi tapahtua, ellei ihminen tee aloitetta. Näyttäytyminen edellyttää, että on jotakin mitä tuoda esille ja näyttää toisille. Tähän liittyy havainnointia, pohtivaa kriittistä ajattelua (reflektointi) ja näiden tuotoksena jonkin tuottamista, niin että sitä voi kutsua käsityöilmaisuksi. Jotta toiminta täydentyisi, tarvitaan kontaktia toisiin ihmisiin, kuten lausahdus ”aina jonkun toisen on nähtävä prosessi” (H3) kuvaa.

Esineiden valmistaminen itsessään liittyy ihmisen maailmaan tuottamiensa esineiden kautta, jotka voivat olla myös taiteellisia tuotoksia (kuten taidekäsityö). Tällöin esineet saatetaan esille toisten ihmisten arvioitaviksi, mutta tällöin näyttäytyminen kohdistuu vain tuotteeseen. Tämä ei kuitenkaan riitä käsityötaiteelle, joka edellyttää, että myös tekemisen prosessi tuodaan esiin tavalla tai toisella. Toisaalta pelkät teotkaan eivät riitä, jotta toiminta täydentyisi. Tarvitaan myös sanoja ja vuorovaikutusta, joka tekee toiminnasta inhimillisen kohdistuen kysymyksen tekijään ja siihen, kuka tekijä on. Toimi-

jan aloittama toiminta paljastuu ihmisille hänen sanoissaan. Vaikka ihmisen toiminta ja tuotokset voidaan nähdä konkreettisina ilman sanoja, tulee niistä merkityksellisiä vasta, kun toimija identifioi itsensä puhuttujen sanojen avulla ilmaisten, mitä hän tekee, on tehnyt ja aikoo tehdä (Arendt 2002, 180–181). Näin toiminnasta ja tuotoksista tulee kertovia. Käsityön taiteelliseen toimintaan liittyy tarina, jota ei kuitenkaan luo tekijä, vaan ennen kaikkea sen tulkitsija. Tekijälle toiminta on merkityksien hakemista itsen ja maailman tutkimisen sekä näiden suhteen kautta, tulkitsijalle se näyttäytyy puolestaan muodonmuutoksena ja tarinan tiivistyksenä.

Taiteellinen toiminta on jatkuvaa prosessointia, joka ei pääty, kun tekijän senhetkinen toiminta päättyy. Esineiden valmistamiseen liittyy alku ja loppu, joita ihmisen perusaktiviteeteista työhön ei liity, koska sen perusta on elämä itse ja se on näin jatkuvaa (Arendt 2002, 15). Myöskään toimintaan ei liity päätepistettä, mutta sillä voi olla alku. Ajattelu, joka yhdistyy taiteelliseen toimintaan, on myös jatkuvaa, eikä sillä ole päätepistettä. Taiteelliset tuotokset ovatkin ajattelun tuotteita. Tässä näkyy käsityön ja taiteen ero. Taiteellisen toiminnan lähtökohta on ajattelu, käsityön sen sijaan idea, tavoitekuva tai mielikuva. Käsityöhön liittyy tosiasiaassa myös ajattelua, mutta se mielletään ensi sijassa harkitsevaksi, järkipäiseksi ja ratkaisukeskeiseksi toiminnaksi. Taiteellisessa toiminnassa taas ajattelun luonteeseen kuuluu spontaani assosiointi, mielikuvien vivahteisuus ja tunteiden herkkyyys, joita pyritään muokkaamaan työstettävään muotoon.

Ajatteluprosessin tuotoksena parhaimmillaan syntyy tietämistä, joka puolestaan kuuluu kaikkeen toimintaan, ei vain taiteellisiin prosesseihin. Tietäminen on prosessi, jolla on alku ja loppu, kuten valmistamisen prosessilla, jossa syntyy tuote tai tuotos. Tietämisen hyödyllisyyttä voidaan testata, kuten onko hattu päähän sopiva tai kulkeeko puuauto, jossa on nelikulmaiset pyörät, jouhevasti. Käsityössä tietäminen kohdistuu materiaaleihin, välineisiin, työskentelytapoihin ja tekniikoihin, aivan kuten taiteessakin.

Tietämisen ja ajattelun välillä on siis välimatkaero, samaan tapaan kuin tiedolla ja taidollakin. Siinä missä tietämisen pohja on tieteessä, eli se on järkipäistä ja päättyvää, ajattelu on jatkuvaa. Taidolle on ominaista myös jatkuvuus. Kun tieto kuvaa päätepistettä, niin taito kertoo, miten tähän päämäärään päästään. Tämä välimatka on aistien pituinen matka, sillä taito on ihmisessä kiinni (vrt. Kojonkoski-Rännäli 1995, 62), mutta toisaalta tietäminen antaa sysäyksen taidon käyttöönololle. Ilman tavoitepistettä taidolla ei ole käyttöä. Mutta myös päinvastoin, jos ei ole taitoa, voi tiedon päämäärä jäädä saavuttamatta. Tähän väliin jää taitotieto, joka ohjaa taidosta tietoon eli

kehittää prosessimaisia taitoja, kuten miten kankaasta päästään valmiiseen vaatteeseen.

Niin taito kuin taitotietokaan eivät synny itsestään, vaan siihen tarvitaan halua, intoa, intentiota ja aloitetta, jotka vasta voivat konkretisoida kyvyn aloittaa prosesseja (vrt. Savolaisen & Airaksisen 1992; Arendt 2002, 207). Tämä kertoo siitä, että ulkopuolinen innostaminen ja myös oma innostaminen ja innostuminen ovat edellytyksiä käsityötaiteellisen toiminnan alkamiselle.

Jotta käsityötaide voi täydellistyä inhimillisen olemisen aktiviteettina, ei pelkkä esineiden valmistaminen tuo esiin niitä tekijöitä, jotka toiminta ja puhe tuottavat, eli olemisen merkityksellisyyden ja jatkuvuuden. Nämä toiminnan taidot synnyttävät merkityksellisiä tarinoita, jotka tulevat esiin toisten läsnä ollessa ja jotka voivat mahdollisesti rikastuttaa ihmisten inhimillistä olemista. Käsityötaide tuottaa taiteen avulla tarinoita, joita tuodaan esiin ja joiden avulla näyttäytytään toisille. Nämä tarinat mahdollisesti innoittavat uusiin tarinoihin ja tekemisen haluun, jolloin kierros umpeutuu ja syntyy uutta intoa lähestyä ja kohdata uusia haasteita. Uusi innostuminen edellyttää, että jotakin on jo koettu ja tehty. Alku uuteen kokemusmatkaan on valmis.

Johtopäätöksenä edellä esitetystä totean, että käsityötaiteen perusopetus voi parhaimmillaan innostaa ihmisiä oman itsensä ja maailmasuhteensa tutkimiseen ja tätä kautta antaa eväitä uudenlaiseen elämiseen, aktiiviseen inhimilliseen olemiseen ja tekemiseen. Taiteen avulla kasvu avaa aistiherkkyyden: silmät näkemään sekä kehon kokemaan ja tuntemaan. Se on väylä itsensä tiedostamiseen ja itseymmärrykseen. Käsityön taiteellinen tekeminen ei ole vain tuotteiden ja teosten valmistamista, vaan siihen liittyy tietoinen halu ja päämäärä ymmärtää omaa tekemistä toiminnan yli ympäristöllisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Käsityö ei voi uudistua, ellei anneta tilaa kokeilla uutta, uskalleta ottaa askelta tuntemattomaan ja sukeltaa ennen kokeilemattomille alueille. Tämä koskee myös ihmisiä yksilöinä. Innostaminen, innostuminen, aloitteen tekeminen ja näyttäytyminen vaativat rohkeutta tuoda itsestään jotakin esiin myös toisten nautittavaksi, pohdittavaksi ja arvioitavaksi.

11 Pohdinta

Tutkimuksen tekoon liittyy jatkuva valintojen teko. Olisinko saavuttanut toisenlaisia tuloksia toisella menetelmällä tai soveltuuko valittu menetelmä ylipäänsä kyseessä olevan ilmiön tarkasteluun? Pohdin asiaa Vilkan ajatuk-

sen pohjalta, jossa hän tarkastelee taiteellisen alueen tutkimiselle ja tutkimusmenetelmälle asetettuja vaatimuksia. Taiteen alueeseen kuuluu asioiden välitön kokemus ja aistiminen eli tarkastelu sisältäpäin. Tieteeseen puolestaan kuuluu maailmassa olevien prosessien tarkastelu ulkoapäin. Molempia voidaan lähestyä metodisesti (Vilkkä 2003). Tässä kohtaavat taiteen ja tieteen tutkimuksen mahdollisuudet. Tiede antaa käsitteellisen ilmaisuuden, kun taas taide aistein, vaiston ja kokemuksen lisättävän tiedon. Tämä tutkimus ei kuitenkaan ole taiteellinen tutkimus, vaikka se tarkastelee taidetta kasvatuksellisenä välineenä. Tarkastelun pitäisi siis tuottaa jotain uutta tietoa ulkoapäin.

Olen käyttänyt asiantuntijoita sekä tutkimuskirjallisuutta hyväksi löytääkseni pohjaa uudelle tiedolle. Asetin työn alussa oletuksia asiantuntijoitte- ni ominaisuuksista. Ainakin seuraavat niistä ovat täyttyneet: asiantuntijani tuntevat monipuolisesti tutkimusalueettani, he ovat aktiivisia käytännön toimijoita käsityön alueella sekä ovat eri paikkakunnilta Suomesta. He ovat myös pohtineet kriittisesti niin omia kuin muidenkin näkökulmia sekä ovat kyenneet tarvittaessa arvioimaan omia kantojaan uudelleen. Useimmat ovat myös olleet kiinnostuneita käsityötaiteen perusopetuksen kehittämisestä sekä olleet halukkaita visioimaan uusia mahdollisuuksia. Jonkin verran hankalammalta sen sijaan tuntui täyttää laaja-alaisen pohdiskelun ehto. Mukaan mahtui sellaisia, joille muutokset eivät ole helppoja hyväksyä. Muutokset aiheuttavat joskus muutosvastarintaa, ehkä joillakin tiedostamattakin. Kuitenkin on vaikea löytää käsityölle uutta ulottuvuutta, ellei uskalleta etsiä uusia polkuja. Pohdinta oli kuitenkin mielenkiintoista ja uusia ajatuksia herättävää.

Asiantuntijani vastasivat kysymyksiini sähköpostin välityksellä, mikä muuttaa kirjoitettua kieltä usein sellaiseksi, että vastauksista tulee lyhyitä vaikkakin ytimekkäitä, ehkä myös hieman värittämiä. Tämä ei koske kuitenkaan kaikkia vastauksia, sillä osa niistä oli pitkiä ja niiden sisältö rikasta. Vähäsanaisuus on vaikuttanut siihen, että saamani asiantuntijatieto tuntui niukalta todellisen kuvan saamiseksi käsityötaiteen perusopetuksesta. Tästä syystä olen turvautunut myös kirjallisiin taidekasvatuksen lähteisiin ja antanut niiden olla vuoropuhelussa keräämäni asiantuntijatiedon kanssa. Toinen, ehkä selkeämpi ja huomattavampi syy vastausten vähäsanaisuuteen on mitä ilmeisimmin oma tutkijan taitoni viedä prosessia eteenpäin. Tutkimus on ollut minulle tutkijana kasvun paikka. Seuraavalla kerralla tiedän ja osaan jo enemmän. Perusteluja menetelmän käytölle olen esittänyt tutkimuksen alussa.

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa kvalitatiivinen tutkimus asettaa tutkimukselle erilaiset vaatimukset kuin kvantitatiivinen tutkimus. Kvali-

tatiivinen tutkimus kuvaa sosiaalisen ilmiön kompleksisuutta, jota tutkija yrittää ymmärtää. Näin ollen luotettavuuden määrittelyn tulee nojata tähän todellisuuteen. (Strauss & Corbin 1990, 249–258; Denzin & Lincoln 1998, 27; Gaskell & Bauer 2000).

Laadullisen tutkimuksen yksi perusedellytys on uskottavuus (*credibility*). Olen käyttänyt tutkimuksessa monia lähestymistapoja sekä myös eri menetelmiä, jos mukaan lasketaan tutkimuksen ensimmäinen vaihe. Olenko näin saavuttanut parempia tai luotettavampia tuloksia, kuin jos olisin tyytynyt vähempään määrään tarkastelukulmia? Monimenetelmällisyys ja moninäkökulmaisuus luovat tutkijalle mahdollisuuden tarkastella aineistoaan eri ulottuvuuksista. Monien erilaisten lähestymistapojen käyttö voi myös lisätä tarkasteltavasta ilmiöstä saatavaa vaikutelmaa (vrt. Varto 2003a). Olen kaikesta huolimatta tietoinen usean tarkastelukulman käyttöön liittyvästä pinnallisuuden ja pirstaleisuuden vaarasta ja niiden tuomista mahdollisista heikkouksista tutkimuksessani. Käsityötaiteen perusopetus on kuitenkin monisärmäinen ilmiö ja sen tarkastelu, varsinkin perustutkimuksena, tuntui vaativan monta lähestymisnäkökulmaa, jotta saisin mahdollisimman monipuolisen kuvan sitä kuvaavasta todellisuudesta. Valitsemani näkökulmat kuvaavat käsityötaiteen perusopetusta eri suunnista ja eri tavalla. Taiteen näkökulmalla tavoittelin tietoa luovasta kokemisesta, tekemisestä ja tietämisestä, sosiokulttuurisuuden välityksellä sitä, miten sosiaalinen ja kulttuurinen vuorovaikutus toiminnassa näkyvät. Tulevaisuusorientaation avulla puolestaan hain sitä, mihin tällä kaikella pyritään pidemmällä tähtäyksellä. Lopuksi pyrin kokoamaan nämä lähestymistavat yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa keskeistä on aktiivinen inhimillinen oleminen, toiminta ja kasvattaminen.

Lähestymistavan valinnalla tutkija valitsee samalla myös lukijan näkökulman, aivan kuten elokuvantekijä tai taidemaalari tuottamansa teoksen näkökulman (vrt. Varto 2003a). Teokseen liittyy kuitenkin aina aukkoja, jotka täydentyvät lukijan, katsojan tai kokijan oman aistimaailman ja tulkinnan avulla. Olen tavallaan jättänyt lukijalle mahdollisuuden tutustua tarkasteltavaan ilmiöön monen lähestymistavan kautta ja löytää niistä itselleen sopivin. Olen tietoinen siitä, että monien tarkastelukulmien käyttö voi mahdollisesti rajata tutkittavan alueen syvällistä tarkastelua. Se voi jättää jotakin auki. Mutta ehkä tämä innoittaa uusiin jatkotutkimuksiin. Olen kuitenkin käsitemallissani ilmaissut näkemykseni käsityötaiteen perusopetuksesta ja siihen liittyvistä käsitteistä. Olkoon se uuden keskustelun aihe ja alku.

Uskottavuuden suhteen tutkimuksen tulee ilmaista sitä, mitä tutkittavassa ilmiössä on tapahtunut, mitä tulee tapahtumaan ja mitä siinä parhaillaan

tapahtuu. Teoreettisten ideoiden tulee siis avata se jokapäiväinen todellisuus, jota ilmiö kuvaa, ja niiden tulee olla ymmärrettäviä ja järkeenkäyviä niille henkilöille, jotka ovat osa ilmiötä, samoin kuin niille, jotka sitä tutkivat ja tarkastelevat. (Vrt. Strauss & Corbin 1990, 23.) Tutkimuksessani olen pyrkinyt tuomaan esiin tutkimuksen kannalta relevantit argumentit, huomiot ja kommentit sekä ilmaisemaan ne siten, että ne mahdollisimman hyvin säilyttävät ilmaisuvoiman sekä näin kuvaavat tutkittavaa todellisuutta. Lähestymiskulmien valinnalla olen tavoitellut ilmiön luonnetta muuttuvana. Olen pyrkinyt kuvaamaan mitä on tapahtunut, mitä parhaillaan oletetaan tapahtuvan ja mitä ilmiössä toivotaan tapahtuvan.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista, että siinä kerrotaan tutkimuksen ja analyysin kulku yksityiskohtaisesti, jotta lukija voisi arvioida sen luotettavuutta. Olen pyrkinyt näin tekemään, jotta tutkimukseni ratkaisut ja lopputuloksena syntyneen mallin muotoutuminen selviäisivät lukijalle. Mallin muodostus vaatii systemaattisuutta ja johdonmukaisuutta, joiden kautta mallin on mahdollista saavuttaa selitysvoima. Käsitteiden muotoilussa sekä määritelmässä olen pyrkinyt johdonmukaisuuteen suhteessa aiempiin käytäntöihin (ks. Eskola & Suoranta 1998, 214). Olen pyrkinyt myös siihen, että aineistosta johdetut tulkinnat ovat tarpeeksi käsitteellisiä ja laajoja, jolloin mallin pitäisi olla tarpeeksi abstrakti toimimaan myös muissa tutkittavaa ilmiötä vastaavissa konteksteissa, mitä siirrettävyyden ehto edellyttää. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkimuksen ulkopuolella olevat käsityökoulut voisivat työstä hyötyä. Mahdollisesti tällä tutkimuksella on jotain annettavaa myös muille taiteen perusopetuksen alueille sekä käsityölle yleisesti soveltamisen tai alueen kehittämisen kannalta.

Esimerkiksi yleissivistävä koulu, joka on jatkuvassa muutoksessa ja pyrkii etsimään uusia ulottuvuuksia muun muassa taidekasvatuksen keinoista sekä elämyksellisistä ja kokemuksellisista lähestymistavoista, voi mahdollisesti löytää hyödyn tästä tutkimuksesta. Molemmilla käsityön opetuksen muodoilla, yleissivistävän koulun käsityöllä ja käsityötaiteen perusopetuksella on oma perustansa. Kuitenkin toisiaan sopivasti ruokkimalla voisi mahdollisesti löytyä perustaa hedelmälliselle yhteistyölle, josta hyötyvät molemmat. Käsityötaiteen perusopetus voi tarjota lapsille ja nuorille yhden väylän kehittää ja syventää taiteellista tai käsityöllistä minua. Pitkäkestoisella, tasolta toiselle etenevällä käsityötaiteen perusopetuksella on mahdollisuus tarjota perusta sellaiselle toiminnalle, johon peruskoulu nykyisen tuntijaon puitteissa ei pysty. Joka tapauksessa taiteen perusopetus on järjestelmä, joka esiintyy vain Suomessa, mutta siitä on oltu muuallakin maailmassa kiinnostuneita.

Olen pohtinut tutkimuksessani perinteisen käsityön ja käsityötaiteen eroa sekä näiden suhdetta taiteen perusopetukseen. Taiteen perusopetuksen yhteydessä päädyin termiin käsityötaide. Olen pyrkinyt tutkimusraportissani argumentoimaan tämän valinnan puolesta, vaikka kaikki asiantuntijani eivät suoranaisesti tätä nimikettä käyttäneet. Taiteen perusopetus on uusi kulttuurinen ilmiö ja edellyttää myös käsityöltä uuden ulottuvuuden etsimistä ja uusia tapoja kohdata erilaisia kulttuurisia asioita. Tässä kohdassa käsityön kulttuurisuus on kuitenkin ristiriitainen. Kulttuuri toisaalta innoittaa uusiin aluevaltauksiin, mutta toisaalta myös velvoittaa säilyttämään tiettyjä perinteitä (vrt. Ihatsu 2004). Tämä asettaa käsityötaiteelle haasteen: missä määrin säilyttää perinnettä ja missä muodossa uudistaa sitä. Perinteen käsittelyyn tarvitaan ennen kaikkea tutkivaa tarkastelua menneisyyden ja nykyisyyden välillä sekä ennakkoluulotonta asennetta uusiin kokeiluihin, jolloin voi löytyä uusia, yllättäviäkin ratkaisuja. Käsityötaiteen päämääränä on ensisijaisesti kasvattaa ihmisiä, jotka ovat käsityötä, taidetta ja kulttuuria ymmärtäviä, tulkitsevia, arvostavia, kuluttavia ja muokkaavia. Tämä on arvokasta käsityön arvolle sinänsä yhteiskunnallisena ilmiönä ja niille ihmisille yksilöinä, jotka kokevat käsityön yhtenä inhimillisen tekemisen muotona sekä hyvänolon ja olemassaolon merkityksen tuojana.

Käsityötaiteen perusopetus on moni-ilmeinen kokonaisuus, joka onnistuessaan luo pohjaa monipuoliselle käsityölliselle toiminnalle. Se ohjaa ihmisiä käsityön iloihin ja oman minuuden etsimiseen taiteen avulla. Tutkimuksestani käy kuitenkin ilmi, että siinä missä eräät käsityökoulut painottavat toiminnassaan taiteellista ilmaisua ja luovaa kokemista, toiset painottavat perinteistä käsityötä. On ilmeistä, että käsityötaiteen perusopetus tarvitsee nykyistä enemmän syvällistä tarkastelua, tutkimusta ja kehittämistä.

Perinteinen käsityö on arvokasta toimintaa, mutta se eroaa käsityötaiteesta ja käsityötaiteen perusopetuksesta. Perinteinen käsityö, kuten myös käsityötaide ja muut käsityön muodot, toimivat monella tasolla tekijäänsä palkitsevina ja hyvänolon tuottajina. Tuotteet ovat omien käsien tuotoksia, joista on hyvä olla tyytyväinen. Ne kertovat myös taidokkaista ratkaisuista ja materiaalien käsittelystä. Perinteinen käsityö painottaa tuotteiden taidokkuutta ja valmistamista. Kuitenkin käsityö, jota tehdään vain tuotteiden valmistamisen takia, jättää ulkopuolelle sellaisen toiminnan, jolla käsityö ottaa kantaa ympäristön, kulttuurin ja yhteiskunnan oloihin taiteen tavoin. Tähän käsityötaide pyrkii ja siihen liittyy sellainen toiminta, joka tuo esiin ihmisen tuotteiden takaa. Perinteinen käsityö saa arvostuksensa tavallaan ulkoapäin, käsityö-

taide puolestaan sisältäpäin, eli siitä miten hyvin tekijä kykenee tuomaan esiin itseään.

Perinteisen käsityön lähestymistapa on siis toinen kuin käsityötaiteen. Käyttöfunktio on ollut vahvasti käsityötä leimaava piirre, mikä herättää myös käsityötaiteen perusopetuksen piirissä hämmennystä, samoin kuin puolustelua. Käsityötaide etsii uusia käytettävyyden rajoja ja ulottuvuuksia. Vanhat käytettävyyden säännöt eivät enää pädekään, vaan niille olisi löydettävä uusi kohde. Tämä kohde löytyy ihmisestä itsestään, ei vain hänen valmistamastaan tuotteesta. Tuote tai teos ei ole kuitenkaan arvoton käsityötaiteessa, sillä sen kautta ihminen pystyy arvioimaan kättensä jäljen. Mutta viime kädessä käytettävyys kallistuu tekijään itseensä ja siihen miten hän kykenee koskettamaan maailmaa oman kehonsa välityksellä sekä tekemään olemisestaan merkityksellistä.

Taide ja käsillä tekeminen eivät ole menettäneet merkitystään nykyisessä yhteiskunnassa, jossa sähköinen viestintä hallitsee kommunikointia. Kyse on nopean ja hitaan prosessin dilemmasta. Kuitenkin myös nopeutta ylistävässä ajassa tarvitaan hitaita prosesseja. Ihminen tarvitsee aikaa muun muassa harkintaan, lepoon, keskittymiseen ja rentoutumiseen. Käsillä tekeminen vie aikaa, mutta se antaa myös aikaa ajatella, pohtia ja harjoittaa pitkäjänteisyyttä. Se ruokkii kehoa ja mieltä sekä pitää ne toiminnassa. Käsityötaiteen perusopetus voi tarjota yhden väylän itsen ja maailman tutkimiseen, tulkintaan, ajatteluun sekä tunnemaailman rikastuttamiseen. Yhteistoiminnallinen käsityötaide voi lisäksi parhaimmillaan edistää erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa tarvittavien taitojen kehittämistä: kommunikointia, vuorovaikutusta, itseilmaisua, aloitteellisuutta, yhteistyötaitoja, toisten ihmisten tukemista ja yhdessä oppimista. Nämä ovat taitoja, joita nykyajan kansalainen tarvitsee niin työelämässä kuin elämässä yleensä, myös tulevaisuudessa. Käsityötaiteen perusopetuksella on hyvät mahdollisuudet tukea ihmisen kasvua aktiiviseksi kansalaiseksi sekä pärjäämään elämän haasteissa.

Tutkimustulokset antavat viitettä siitä, mistä käsityötaiteen toiminnan voisi aloittaa ja mihin suuntaan käsityötaiteen perusopetusta voisi kehittää. Toivon käsitteellisen analyysin avaavan uusia käytännön keskusteluja ja lisäävän teoreettista ymmärrystä käsityöstä ja erityisesti käsityötaiteesta. Jatkotutkimusaiheita voisivat olla esimerkiksi käsityötaiteen perusopetuksen tarkastelu tekijän näkökulmasta, aikuisten käsityötaiteen perusopetuksen kehittäminen, laajan oppimäärän tarkastelu sekä yhteistyön kehittäminen käsityötaiteen perusopetuksen ja yleissivistävän perusopetuksen käsityön välillä.

Mitä taide lopulta tekee käsityöstä? Taide antaa käsityölle yhden näkökulman lähestyä asioita, ei paremman eikä huonomman. Taide ei painota niinkään teknistä vaan ennen kaikkea tunteisiin ja kokemuksiin perustuvaa lähestymistapaa. Se etsii sisältäpäin mielen merkityksiä, joita pyritään tuomaan esiin toisille näyttäytymisen muodossa, prosesseina ja tuotoksina. Merkittävää on löytää omat kokemisen ja taitamisen tavat, joiden avulla ihminen kykenee ilmaisemaan itseään, maailmasuhdettaan ja itselle merkittäviä asioita. Ne ovat perustana aktiiviselle olemassaololle ja ihmisestä itsestään hyvältä tuntuvalle elämälle.

